

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNİN YORUMU MESELESİ VE “MAKUL BEKLENTİLER DOKTRİNİ”^(*)

Doç. Dr. Beşir Fatih DOĞAN^()**

Arş. Gör. Ahmet SELÇUK^(*)**

ÖZET

Sigorta sözleşmelerinin yorumu meselesi pozitif düzenlemelerde yer almayan ve doktrin- de de üzerinde durulmamış bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Sigorta sözleşmeleri, genel işlem koşulu içeren sözleşmelerden olması sebebiyle bu sözleşmelerin açık ve anlaşılır olmaması (muğlaklık) durumunda sözleşmeyi hazırlayan aleyhine yorumlanmalıdır. Yabancı hukukta yer alan *contra proferentem* ilkesi de bu doğrultuda bir ilkedir. Ancak bu ilkenin uygulanmasında sigorta sözleşmesinin tek hazırlayıcısının sigortacı olup olmadığı da önem arz etmektedir. Sigorta sözleşmesinin sigortacının yanı sıra sigortalının katılımıyla hazırlandığı durumlarda bir muğlaklık ortaya çıkmışsa bu durumda *contra proferentem* ilkesi uygulanmamalıdır. Öte yandan bu ilkelerin uygulanmadığı durumlarda mahkemeler adil bir sonuca ulaşmak amacıyla muğlaklığın olmadığı yerlerde bile muğlaklık yaratmaya çalışmıştır. Bu zorlama me- todü aşmak için hukukçu Robert Keeton tarafından Makul Beklentiler Doktrini ortaya atılmıştır. Doktrine göre, sigortalının sigorta sözleşmelerinin koşullarına ilişkin objektif olarak makul beklentileri yerine getirilecektir. Bu çalışma kapsamında öncelikle sigorta sözleşmelerinin yorumuna ilişkin temel ilkeler incelenmiş ve daha sonra Makul Beklentiler Doktrininin uygulama alanı ile doktrine yönelik eleştiriler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sigorta Sözleşmelerinin Yorumu, Sigortalı Lehine Yorum İlkesi, Muğlaklık, Contra Profe- rentem, Makul Beklentiler Doktrini.

^(*) DOI: 10.33432/ybuhukuk.1303129- **Geliş Tarihi:** 26.05.2023- **Kabul Tarihi:** 13.07.2023.

^(**) Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye, **E-posta:** bfdogan@hacettepe.edu.tr; **Orcid Id:** <https://orcid.org/0000-0003-3683-7171>.

^(***) Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye, **E-posta:** ahmet.selcuk@hacettepe.edu.tr; **Orcid Id:** <https://orcid.org/0000-0002-5920-5209>.

THE ISSUE OF INTERPRETATION OF INSURANCE CONTRACTS AND THE “REASONABLE EXPECTATIONS DOCTRINE”

ABSTRACT

The issue of interpretation of insurance contracts is an issue that is not included in *lege lata* and has not been addressed in the doctrine. Insurance contracts should be interpreted against the drafter in case these contracts are not clear and understandable since they are among the contracts with standardized terms. The principle of *contra proferentem* in foreign law is also a principle in the same manner. However, in the implementation of this principle, it is also important whether the sole drafter of the insurance contract is the insurer. In cases where the insurance contract is prepared with the participation of the insured as well as the insurer, if an ambiguity has arisen, then the *contra proferentem* principle should not be applied. On the other hand, in cases where these principles could not be applied, the courts tried to create ambiguity even where there was no ambiguity in order to reach a fair result. To circumvent this strained method of interpretation, the Doctrine of Reasonable Expectations was introduced by the lawyer Robert Keeton. According to the doctrine, objectively reasonable expectations of the insured regarding the terms of insurance contracts will be fulfilled. Within the scope of this study, firstly, the basic principles of the interpretation of insurance contracts are examined and then the application area of the Doctrine of Reasonable Expectations and the criticisms of the doctrine is discussed.

Keywords

Interpretation of Insurance Contracts, Principle of Interpretation in Favor of the Insured, Ambiguity, Contra Proferentem, Doctrine of Reasonable Expectations.

GİRİŞ

Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur (TBK m.1). Tarafların hür ve serbest iradeleri ile kurdukları sözleşmelerin uygulanması aşamasında ortaya çıkan anlamsal boşlukların doldurulmasında, yani sözleşmenin yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın gerçek ve ortak iradeleri esas alınır (TBK m. 19). Tarafların karşılıklı anlaşarak meydana getirdiği ve taraflarca hazırlanan sözleşme metinlerinde hal böyle iken, sigorta sözleşmeleri gibi sözleşmenin bir tarafınca hazırlanan ve genel işlem koşulları içeren metinlerde aynı irade serbestisinden söz etmek mümkün değildir.¹

Bir sigorta sözleşmesi her zaman genel işlem koşulu içeren bir metin üzerinden yapılmayabilir. Ancak sigorta sözleşmelerinin içeriğini düzenleyen ‘genel şartlar’ da (bkz. Sigortacılık Kanunu m. 11) taraf iradelerini kısıtlayan bir diğer faktördür. Sigorta sözleşmeleri, işlemin zayıf tarafı olan sigorta ettirenin gerçek anlamda müzakere etme kabiliyetinin olmadığı ve sigortacı tarafından dikte edilen şartlara tabi olduğu katılma sözleşmeleri olarak nitelendirilmektedir. Sigorta poliçesi içerdiği uzmanlık gerektiren “özel ve gizli” ifadeler nedeniyle meslekten olmayan biri (*layperson*) tarafından okunduğunda tam olarak anlaşılabilir değildir.²

Diğer taraftan sayılan tüm bu olgular nedeniyle, sözleşmenin bir tarafının (sigortacının) güçlü durumda olduğu da göz önüne alınarak, sigorta sözleşmelerinin yorumlanmasında özel yorum metotları ortaya çıkmıştır. Bu metotlardan bir tanesi “makul beklentiler doktrini”dir.

I. SİGORTALI LEHİNE YORUM İLKESİ

Makul beklentiler doktrinini incelemeye geçmeden önce sigorta sözleşmelerinin yorumundaki temel ilkeyi tespit etmek gerekir. Pozitif düzenlemelere ba-

¹ Aynı yönde **Kubilay, Huriye** (1999) Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, s.30.

² **Schwartz, Dudi** (2008) “Interpretation and Disclosure in Insurance Contracts”, *Loyola Consumer Law Review*, C:21, S:2, s.107-108.

kıldığında, sigorta sözleşmelerinin yorumuna ilişkin herhangi bir hüküm ilgili mevzuatta yer almamaktadır. Bununla birlikte, yoruma mahal bırakmamak amacıyla, önlem niteliğinde bir hüküm getirilmiştir. “İçerik” başlıklı TTK 1425/1’e göre *poliçe; tarafların haklarını, temerrüde ilişkin hükümler ile genel ve varsa özel şartları içerir, rahat ve kolay okunacak biçimde düzenlenir*. Peki ya kanun koyucunun bu arzusu hilafına poliçede yer alan düzenlemelerin açık ve anlaşılır olmaması durumunda ne yapılacaktır? Kanun bu konuda suskundur.

Genel bir ilke olarak sigorta sözleşmelerinin, sigortalı lehine yorumun esas olduğu sözleşme türlerinden olduğu belirtilmiştir.³ Kanımızca bunu, sigorta sözleşmelerinin çoğunlukla genel işlem koşulları içeren iltihaki (katılmalı) sözleşmeler⁴ olmasıyla açıklamak mümkündür. Bilindiği üzere genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyen, ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir (TBK m. 20). Gerçekten de sigorta sözleşmelerinde sigortacı, önceden sözleşmeyi hazırlayıp matbu metinler halinde sigorta ettirene sunmaktadır.

Genel işlem koşulu içeren sözleşmelerin yorumundaki temel kural ise; TBK m. 23’te belirtildiği üzere, söz konusu hükümler açık ve anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa, düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanmasıdır. Bu temel kuralın dayanağı ise sözleşmelerin yorumlanmasında kullanılan “*beyanı kaleme alan aleyhine yorumlama*” ilkesidir. Bu ilkeye göre,

³ **Bozkurt, Tamer** (2018) Sigorta Hukuku, 11. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, s.71. Ayrıca sigortalı lehine yorum ilkesi TTK 1413, 1425, 1452 madde gerekçelerinde de yer almakta ancak neden böyle olduğuna ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır.

⁴ Belirtmek gerekir ki, genel işlem şartları iltihaki sözleşmeleri kapsamakta ise de aralarında bir ayırım yapılabilir. Buna göre, sadece sözleşmenin tüm hükümlerinin önceden bir tarafça düzenlendiği hallerde iltihaki sözleşmeden bahsedilebilirken, sözleşmenin bazı hükümleri taraflarca özel olarak düzenlenmiş, diğer bazı hükümlerinde genel işlem koşullarına yollama yapılmışsa artık “iltihaki sözleşme” deyiimi kullanılmamalıdır (**Oğuzman, Kemal/Öz, M. Turgut** (2020) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Birinci Cilt, 18. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s.28, N. 90). Türk öğretisinde de sigorta sözleşmesinin katılmalı (iltihaki) sözleşmelerden olduğu kabul edilmiştir (**Eren, Fikret** (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, N. 1470, s.532). İngiliz hukukunda da sigorta sözleşmelerinin katılmalı sözleşme olduğu yönünde bkz. **Hodgin, Ray** (2002) Insurance Law Text and Materials, Second Edition, Portland, Cavendish Publishing, s.560.

metnin tamamı veya bir kısmı muğlaksa ve birden fazla anlama gelmekte ya da hiçbir anlam taşımamakta ise şüphe halinde bu durum onu kaleme alan taraf aleyhine yorumlanmalıdır.⁵ Dikkat çekilmesi gereken nokta, kuralın uygulanabilmesi için söz konusu sözleşme hükmünün muğlak olması durumudur.

Sigorta sözleşmelerinin yorumuna ilişkin yabancı hukukta yer alan ilkelere bakıldığında ise karşımıza benzer bir kurum olarak *contra proferentem* ilkesi çıkmaktadır. Sigorta hukuku özelinde *contra proferentem*⁶, bir sigorta sözleşmesinde yer alan “belirsiz” (muğlak) ifadelerin, hemen hemen her zaman sigorta sözleşmesinin hazırlayıcısı (düzenleyicisi) konumunda olan *sigortacı* aleyhine yorumlanacağını öngören bir ilkedir.⁷ Bu ilkenin uygulanması açısından ABD’de mahkemelerin tipik olarak sunduğu gerekçe, muğlak bir poliçe hükmünü hazırlayanın, poliçede kullanılan dil üzerinde denetimi olduğu için, belirsizliğin sorumluluğunu da üstlenmesi gerektiğidir.⁸ Bunlara ek olarak doktrinde iki gerekçe daha öne sürülmüştür⁹. Bu gerekçelerden ilki, sigortanın, riziko gerçek-

⁵ Eren, N. 1470, s.532.

⁶ İngilizcesi “*against the offeror*” (bkz. Garner, Bryan A. (2009) Black’s Law Dictionary, Ninth Edition, Thomson Reuters, s.377) olan bu terim, kanımızca “teklifi sunan (icapçı) aleyhine” şeklinde birebir tercüme edilebilirse de *contra proferentem*’in genel anlayışı “tasarıyı (sözleşme metnini) hazırlayan aleyhine” şeklindedir. Öte yandan pratikte çoğunlukla sözleşmeyi hazırlayan ve sunan taraf aynı taraftır, bu nedenle harfi harfine çeviri ile aralarındaki fark önemsizdir. Bir diğer ihtimalde, yine poliçeyi hazırlayan neredeyse her zaman sigortacıdır ve fakat teklif veren teknik olarak sigortalı (adayı)dır. Sigortalı adaylarının doldurduğu başvurular, sigortacı tarafından kendileri için teklif değil, bir teklifte bulunma daveti (icaba davet) olarak kabul edilir (Liggett, Bradley D. (2008) “Contra Applicantem or Contra Proferentem Applicatio: The Need for Clarification of the Doctrine of Contra Proferentem in the Context of Insured-Created Ambiguities in Insurance Applications”, BYU Law Review, C:2008, S:1, s.216). Dolayısıyla her iki tercüme de uygundur. Ancak aşağıda görüleceği üzere, adil bir çözüme ulaşmak amacıyla somut olay bağlamında farklı anlamları kullanılabilir.

⁷ Abraham, Kenneth S. (1996) “A Theory of Insurance Policy Interpretation”, Michigan Law Review, C:95, S:3, s.531.

⁸ Abraham (1996), s.533; Cody, Scott (2009) “Contracts: An Ambiguous Standard for Resolving Ambiguity in Insurance Contracts: The Continuing Uncertainty of Policy Interpretation in Minnesota- Carlson v. Allstate Insurance Co”, William Mitchell Law Review, C:36, S:1, s.269.

⁹ Schwartz, s.116-117.

leştğinde meydana gelen zararın maliyetini dağıtma yolunda bir araç olma işlevine dayanmaktadır. Aslında, sigortanın tüm amacı, riski daha geniş bir sigortalı grubuna (sigorta havuzu) kaydırarak maliyetleri dağıtmaktır. Sigortalıyı kayıran ve sigortacıya “zengin” muamelesi yapan yorumlayıcı bir kural bu nedenle haklıdır; sorumluluğu sigortacılara kaydırır ve böylece sigortanın *maliyeti dağıtma* amacına ulaşılır. İkinci gerekçe ise sigortaya tüketici bakışıyla yaklaşmaktır. Buna göre sigorta bir piyasa malı olmayıp, sigorta sözleşmesinde yer alan soyut bir üründür. Bu nedenle, muğlak bir dilin (tıpkı diğer üreticilerin kendi ürünlerinden sorumlu tutulması gibi) sigortacının sorumlu tutulması gereken bir ürün kusuru olarak algılanması muhtemeldir.

Contra proferentem doktrini, sözleşmelerdeki belirsizliklerin sözleşmeyi düzenleyen taraf aleyhine yorumlanması gerektiği anlamına gelmekle birlikte, son zamanlarda sigorta ettirenin katılımıyla (çoğunlukla internet üzerinden form doldurmak suretiyle) yapılan sigorta sözleşmelerinde kimin “düzenleyen” olduğu noktasında yeniden değerlendirme yapma ihtiyacı doğmuştur. Gerçekten de çevrimiçi veya basılı formları doldurarak sigorta sözleşmelerinin şartlarını ve kapsamını şekillendiren tüketiciler, hangi tarafın gerçekten sigorta sözleşmesinin “tasarlayıcısı” olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.¹⁰ Ek olarak, sigorta tüketicilerinin bir sigorta şirketi kadar tecrübeli olmadığı göz önüne alındığında, sigorta başvurusuna ilişkin bilgileri doldururken hata yapma olasılığı daha da yüksek olacaktır. Örneğin bir sigortalı (başvuran) belirli bilgileri yazması istendiğinde muğlaklık yaratabilecektir. Burada sorulması gereken soru, yine de mahkemeler muğlaklıkları yorumlamak için, sigorta şirketi için *contra proferentem*'e başvurmalı mıdır? Bir başka ifadeyle, sigorta başvurusunu doldururken bir tüketicinin yarattığı muğlaklığın yükünü hangi taraf üstlenmelidir?

Öğretide, bu tür belirsizlikleri adil bir şekilde çözmek için kullanabilecek “contra proferentem” kuralına ilişkin iki incelikli yorum önerilmiştir: “sözleşmeyi hazırlayana karşı” (*against the drafter*) ve “sözleşme yapmayı teklif edene karşı” (*against the offeror*) yorumlama. *Contra proferentem*'in bu tanımları uy-

¹⁰ Liggett, s.212.

gulanırsa, bir mahkemenin kimin gerçek taslak hazırlayan veya gerçek öneren olduğuna ilişkin yorumuna bağlı olarak, belirsizliklerin her iki şekilde de yorumlanabileceği görülmektedir. Bir mahkeme, *contra proferentem*’in “sözleşmeyi hazırlayan” tanımını incelerken, muğlak ifadeler barındıran sigorta sözleşmesinin *tek hazırlayan*’ının sigortalı olup olmadığını dikkate almalıdır.¹¹ Pensilvanya Yüksek Mahkemesinin *Bubis v. Prudential Property Cas. Ins. Co.* davasında sigortalılar bir sigorta başvurusu doldurmuş ve bir teminat sorusuna hem “evet” hem de “hayır” kutularını işaretlemişlerdir. Mahkeme, sözleşmeyi yorumlarken, “sigorta sözleşmesindeki bir belirsizliğin sigortalı lehine okunması gerektiği” genel kuralını kabul etmekle birlikte “bu belirsizliğin sigortalı tarafından yaratıldığı” durumlarda kuralı uygulamayı reddetmiştir.¹²

Klasik ilkeye dönecek olursak, ABD’de mahkemeler *contra proferentem*’i uzun müddet benimsemiş ve uygulamıştır. Bununla birlikte Prof. Dr. Robert E. KEETON, 1970’te yayımlanan bir makalesinde şöyle bir tespitte bulunmuştur: *Contra proferentem* ilkesi, sigortalıları korumaya çalışan mahkemeler için yeterli gelmemektedir. Mahkemeler sadece belirsizlikleri yorumlamanın ötesine geçmiş ve ortada herhangi bir belirsizlik yokken belirsizlikler yaratmaya başlamışlardır.¹³ Örneğin *Price v. Phoenix Mutual Life Insurance Co.* davasında¹⁴ bir hayat sigortası poliçesi yaptırılmakta olup, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü kapsamında doldurulan ankette, romatizma gibi belirli hastalıklara sahip olup ol-

¹¹ **Liggett**, s.217.

¹² **Liggett**, s.218.

¹³ **Cody**, s.267; **Keeton, Robert** (1970) “Insurance Law Rights at Variance with Policy Provisions”, *Harvard Law Review*, C:83, S:5, s.970-972. Belirsizliğin olmadığı durumlarda neden bir belirsizlik yaratıldığı ise şu şekilde açıklanmıştır: Diğer geleneksel sözleşme yorumlama kuralının geçerli olmadığı bir durum ortaya çıktığında, mahkemeler genellikle *adil bir sonuca ulaşmak için* hiçbir belirsizliğin olmadığı yerde bir belirsizlik bulmaya çalışır. Ancak, “uygun” bir sonuca varmak için muğlaklıklar yaratmak, öngörülemezlik yaratarak ve sigortalı lehine bir önyargı izlenimi vererek yargıya olan güveni zedeler. Makul beklentiler doktrini, belirsizlik doktrinini uygulamak için belirsizlikler üretmekten kaçınmanın bir yoludur (**Fett, Laurie Kindel** (1992) “The Reasonable Expectations Doctrine: An Alternative to Bending and Stretching Traditional Tools of Contract Interpretation”, *William Mitchell Law Review*, C:18, S:4, s.1118).

¹⁴ Kararı aktaran **Cody**, s.269.

madıklarını açıklamaları istenmiştir. Bir sigortalı hafif romatizma hastası olmasına rağmen soruyu olumsuz yanıtlamış ve rahatsızlığı keşfedildiğinde, sigortacı tazminatı reddetmiştir. Yüksek mahkeme, romatizma hastalığının spesifik olarak subakut romatizmayı kapsayıp kapsamadığına dair anketin belirsiz (muğlak) olduğu gerekçesiyle sigortalının poliçe kapsamında olması gerektiğine; belirsizliğin sigortacı aleyhine yorumlanması gerektiğine ve tazminatın ödenmesine karar vermiştir.

Keeton makalesinde mahkemelerin, bu tür gereksiz manevralara lüzum bırakmayacak yeni bir poliçe yorumu yaklaşımı benimsemelerini önermiştir: Belirsiz olmayan poliçe dili karşısında bile sigortalının makul beklentilerini karşılayan *makul beklentiler doktrini*.¹⁵

II. GENEL OLARAK MAKUL BEKLENTİLER DOKTRİNİ

Makul beklentiler (*reasonable expectations*)¹⁶ doktrini, sigorta sözleşmesinin yorumlanmasında rehber olarak sigortalının makul beklentilerine dayanan bir ilkedir. Bu doktrin altında, mahkemeler, poliçenin açık dili teminat sağlamasa bile, sigortalıya genellikle teminat vermektedir.¹⁷ Doktrin, Keeton tarafından şu şekilde formüle edilmiştir: “*Başvuru sahiplerinin ve atanmış lehtarların sigorta sözleşmelerinin koşullarına ilişkin objektif olarak makul beklentileri* -poliçe hükümlerinin özenli bir şekilde incelenmesi bu beklentileri boşa çıkarmış olsa bile- *yerine getirilecektir.*”¹⁸ Dolayısıyla burada belirtmek gerekir ki, bir yorum meto-

¹⁵ **Cody**, s.267.

¹⁶ Burada kullanılan “beklentiler (*expectations*)”, bir poliçe sahibinin, tarafların sözleşmeyi yaptıkları sırada sigortacıya karşı sahip olduğuna inandığı hakları ifade eder (**Abraham, Kenneth S.** (1981) “Judge-Made Law and Judge-Made Insurance: Honoring the Reasonable Expectations of the Insured”, *Virginia Law Review*, C:67, S:6, s.1169, dn. 73). Makul beklentileri dik-kate alınacak olan kişinin *sıradan bir kişi olan* sigortalı olduğuna işaret etmek için bu doktrine, “*doctrine of the layman’s reasonable expectations*” adı verildiği de görülmektedir (**Ingram, John Dwight** (1997) “The Insured’s Expectations Should be Honored Only if They are Reasonable”, *William Mitchell Law Review*, C:23, S:4, s.818-819).

¹⁷ **Seno, David J.** (2002) “The Doctrine of Reasonable Expectations in Insurance Law: What to Expect in Wisconsin”, *Marquette Law Review*, C:85, S:3, s.859.

¹⁸ **Keeton**, s.967.

du olan makul beklentiler doktrini, yine bir önceki başlıkta incelenmiş klasik bir yorum metodu olan *contra proferentem*'in de ötesine geçmektedir. Zira makul beklentiler doktrini, sigorta poliçesi açık (anlaşılır) olduğunda bile sigortalının objektif olarak makul bir teminat beklentisine sahip olması durumunda teminat sağlamaktadır.¹⁹

Öğretide Keeton, makul beklentiler doktrininde hangi beklentilerin "makul" kabul edilebileceğine ilişkin kriterler ortaya koymamıştır. Bununla birlikte ABD'nin Arizona Eyaleti Yüksek Mahkemesi, makul beklentiler doktrininin şu dört durumda *sarih (açık)* bir poliçe diline de uygulanabileceğini belirtmiştir²⁰:

1. Sözleşme hükümleri, mahkeme için muğlak olmasa da makul derecede zeki bir tüketici (*reasonably intelligent consumer*) tarafından anlaşılmadığında,
2. Sigortalının söz konusu hükümle ilgili tam ve yeterli olarak bilgilendirilmediği ve hükmün olağan dışı veya beklenmedik olduğu ya da teminatın görünürdeki kapsamının dil bakımından fakirleştirildiği durumlarda,
3. Makul bir şekilde sigortacıya atfedilebilecek bazı faaliyetlerin, makul bir sigortalının zihninde objektif bir teminat kapsamı izlenimi yaratacağı durumlarda,
4. Sigortacıya makul bir şekilde atfedilebilen bazı faaliyetlerin sigortalıyı, bu tür bir teminatın poliçe tarafından açıkça reddedilmesine rağmen, sigorta kapsamında olduğuna inandırdığı durumlarda.

Arthur Corbin isimli hukukçuyla özdeşleşen hukuk okulu, sigorta sözleşmesini çevreleyen dış koşullar tarafından aydınlatılan yorum metodunun kullanılmasını önermektedir. Sigortalının makul beklentileri, bu dış koşulların bir parçası olarak algılandığından, sözleşmenin açık metnine üstün gelme kudretine sahiptir.²¹ Makul beklentiler doktrini bu şekilde temellendirilmiştir.

¹⁹ Seno, s.859.

²⁰ Seno, s.863.

²¹ Schwartz, s.112-113.

Doktrinin uygulandığı durumlar aşağıda incelenecektir. Ancak öncelikle doktrinin ne zaman ve nasıl uygulanacağını genel olarak ifade etmek gerekir. Makul beklentiler doktrini, yalnızca belirsizlik doktrini²² gibi diğer yorumlayıcı ve yapıcı doktrinler kullanılmadığında ve hâlin gereği tüketicinin (sigortalının) korunmasına ihtiyaç duyulduğunda uygulanmalıdır. Örneğin, poliçe yorumunun bir hükmün veya kelimenin iki farklı yorumu etrafında dönmediği, bunun yerine poliçenin pazarlanma şekline odaklandığı bir durum ortaya çıkmış olabilir. Bu durumda mahkeme, muğlaklık doktrinini veya başka bir geleneksel yolu kullanamıyorsa, poliçe sahibinin makul beklentilerine bakmalıdır.²³ Bir başka ifadeyle, makul beklentiler doktrinine son çare olarak başvurulmalıdır.

Doktrinin nasıl uygulanacağına gelince; sigorta alıcıları “tam teminat”, “tüm riskleri içeren bir poliçe” veya “kapsamlı, geniş biçimli bir poliçe” adı altında pazarlanan sigortaları satın aldıklarında çok geniş bir koruma beklentisine girdiklerine şüphe yoktur. Bu beklentiler makul beklentiler doktrini tarafından geniş biçimde desteklense de bu beklentilerin yalnızca gerçekten makul olmaları durumunda karşılanması gerektiğinin kabul edilmesiyle yumuşatılmalıdır. Doktrin, sigortalının açıkça mantıksız olan beklentilerini içerecek şekilde çarpıtılmamalıdır.²⁴ Bu itibarla makul beklentiler doktrini, önemli ancak sınırlı bir araç olmalıdır. Sigorta sözleşmelerindeki pazarlık gücü eşitsizliğini dengelemek ve poliçelerdeki anlaşılması zor dili anlayamayan tüketicileri korumak için kullanılmalıdır.

III. DOKTRİNİN UYGULANDIĞI BAŞLICA DURUMLAR

A. POLİÇE DİLİNİN MUĞLAKLIĞI (BELİRSİZLİK, *AMBIGUITY*) YAKLAŞIMI

Bu yaklaşıma göre bazı mahkemeler yalnızca poliçe dili muğlak olduğu durumlarda makul beklenti doktrinini uygular. Poliçedeki ifadelerin muğlak olma-

²² Belirsizlik (muğlaklık) durumunda uygulanması gereken metodun belirsizlik doktrini (*doctrine of ambiguity*) olduğu yönünde bkz. **Fett**, s.1117 vd. Bu doktrini *contra preferentem* ilkesinin başka bir ifade tarzı şeklinde anlamakta kanımızca bir sakınca yoktur.

²³ **Fett**, s.1134.

²⁴ **Ingram**, s.819.

sı ise şöyle tanımlanmıştır²⁵: Poliçe dili, birden fazla anlama gelmeye müsait ise ve bu farklı anlamların teminat üzerinde zıt etkileri varsa muğlaktır. Bu yaklaşım, bir poliçenin muğlak ifadelerle sahip olması durumunda hâkimin, poliçedeki dili (ifadeleri) sigortacının aleyhine ve sigortalının lehine yorumlayacağını kabul etmektedir. Bu yaklaşım, yukarıda belirtildiği üzere, sözleşme taslağını hazırlayan aleyhine çözümlenme yapan ve geleneksel bir sözleşme yorumlama kuralı olan *contra proferentem* ile paralellik göstermektedir.

ABD'nin Nevada Eyaleti Yüksek Mahkemesi'nin *National Union Fire Insurance Co. v. Reno's Executive Air Inc.* davasındaki kararı, makul beklentiler doktrininin muğlaklık yaklaşımına örnek verilebilir. Yargıya taşınan olayda sigortalı helikopter sahibi, maddi hasar sorumluluğunu kapsayan bir havacılık poliçesi yaptırmıştır. Poliçe, Sivil Havacılık Kurulu düzenlemelerine uygun olması amacıyla; “sigortalının bakımı, gözetimi veya kontrolü altındaki veya uçakta ya da kabinde taşınan”²⁶ eşyalar bakımından bir istisna içermektedir. Sigortalının helikopterin elektrik tellerine takılıp düşmesi sonucu bir yolcunun kamera ekipmanını hasar görmüştür. Ekipman, gerçekten de poliçedeki istisna tutulan hükümde yazdığı gibi sigortalı “hava taşıtında (bagajında) veya kabinde” taşınmış ve bu nedenle kamera ekipmanına gelen hasar, poliçe tarafından açık bir şekilde teminat kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak mahkeme, “hava taşıtında (bagajında) veya kabinde taşınan” eşyanın kimin mülkiyetindeki eşya olması gerektiğini belirtmediği için istisna hükmünün belirsizlik içerdiğine kanaat getirmiştir.²⁷ Dolayısıyla mahkemenin mantığına göre, bir havacılık mali mesuliyet sigortası yaptıran kişi, poliçenin, *hasar görme olasılığı en yüksek olan ve kendisine karşı taleplere konu olabilecek eşyayı kapsamamasını makul bir şekilde beklemektedir.*²⁸

Muğlaklık yaklaşımının amaç unsuru bir kenara bırakılırsa, bu yaklaşımın esasen sigortalı lehine yorum ile *contra proferentem* ilkelerinden bir farkı bu-

²⁵ Seno, s.865.

²⁶ Property carried *in or on* the aircraft.

²⁷ Kararı aktaran: **Ware, Stephen J.** (1989) “A Critique of the Reasonable Expectations Doctrine”, *University of Chicago Law Review*, C:56, S:4, s.1468-1469.

²⁸ <<https://cite.case.law/nev/100/360>> s.e.t. 22.02.2023.

lanmamaktadır ve bu nedenle eleştirilmektedir. Gerçekten de sigortalının makul beklentilerini karşılamayı amaçlaması dışında uygulama bakımından bu ilkelerle aynıdır. Bu nedenle bazı yazarlara göre muğlaklık yaklaşımını tanımlamak için “makul beklentiler doktrini” terimi kullanılmamalıdır.²⁹ Bazı yazarlara göre de belirsizlik (muğlaklık) doktrini ayrı bir doktrindir. İlk başvurulacak bir araç olarak muğlaklık doktrini, makul beklentiler doktrini dikkate alınmadan önce uygulanmalıdır. Makul beklentiler doktrini, sigorta sözleşmelerini yorumlamak için son başvurulacak araçtır; poliçe sahibinin (makul) beklentileri yalnızca hiçbir belirsizlik olmadığında dikkate alınmalıdır.³⁰

B. ADİL OLMAYAN SONUÇLARDAN KAÇINMA (ADİLLİK) YAKLAŞIMI

Bazı mahkemeler, adil olmayan veya mantıksız bir sonuçtan kaçınmak için makul beklentiler doktrini kullanmaktadır. Tutum olarak bu mahkemeler, poliçe şartlarında eşitliği sağlamak adına poliçenin açık lafzını görmezden gelmeye meyillidir.³¹ Zira bu yaklaşımın savunucuları, sigorta poliçelerinin iltihaki sözleşmelerin örneklerinden olduğunu savunmaktadırlar.³²

Makul beklentiler doktrininin savunucuları, tipik bir sigorta sözleşmesinin oluşumunda üç ayırt edici faktörden bahsetmektedir. Bu üç faktör, yargıçları ve akademisyenleri, sigorta poliçesini “iltihaki” sözleşme olarak görmeye sevk etmiştir³³: Birincisi, sigorta ettirenin, ilk primi ödeyene kadar sigorta poliçesini alamama olasılığıdır.³⁴ İkincisi, “büyük, güçlü ve uzman sigortacılar ile nispeten bilgisiz ve bağımlı tüketiciler” arasındaki “pazarlık gücü eşitsizliği”dir. Üçüncüsü, teknik dil ve ayrıntılı bilgilerle dolu standart tip poliçelerin yaygınlığıdır.

²⁹ **Ware**, s.1469. Muğlaklık yaklaşımı veya muğlaklık doktrininin esasen *contra proferentem* ilkesinin başka bir adı olduğu yönünde bkz. **Fett**, s.1117, dn. 24.

³⁰ **Fett**, s.1118.

³¹ **Seno**, s.867.

³² **Seno**, s.867.

³³ **Ware**, s.1463-1464.

³⁴ Karş. Tam tersi Türk hukukunda ise prim, poliçenin teslimi karşılığında ödenmektedir (TTK 1431/1).

Makul beklentiler doktrinine “adillik” yaklaşımı, şu üç adaletsiz duruma karşı koruma sağlar³⁵:

1. Poliçe açıkça kapsam dışı bıraksa da sigorta pazarlamasının, sigortalının teminat kapsamına gireceği beklentisi içine girmesine neden olduğu “usul adaletsizliği” (*procedural unfairness*).

Bir başka ifadeyle, bu durumda ilgili husus açıkça poliçede kapsam dışı bırakılmış olsa bile sigorta pazarlaması tekniği o hususta da koruma sağlanacağı noktasında sigortalıda bir intiba oluşmasına neden olmaktadır. Türk hukuku açısından bakıldığında usul adaletsizliği özellikle 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu 32. madde kapsamında da engellenmeye çalışılan bir durumdur. Zira anılan hükme göre “*Sigorta şirketleri ve aracılar, her çeşit broşür, izahname ve diğer belgeler ile ilan ve reklamlarını, taahhütleriyle sigortalıya sağlayacakları hak ve menfaatlerin sınır ve kapsamı dışında bir anlayışa neden olacak şekilde düzenleyemez ve kişi ve kuruluşlara gerçeğe aykırı, yanıltıcı, aldatıcı ve haksız rekabete yol açan beyanda bulunamaz.*” Bu kurala aykırılığın yaptırımını ise düzenlenmemiştir. Ancak kanımızca makul beklentiler doktrini gereğince sigortacı teminatı, sigortalı nezdinde oluşturduğu intiba uyarınca genişletmek zorundadır.

2. Sigorta poliçesinin düzen ve tertibinin sigortalının kafa karışıklığı yaşamasına neden olduğu “yapısal adaletsizlik” (*structural unfairness*).

Wisconsin Yüksek Mahkemesi tarafından görülen *Gross v. Lloyds of London Insurance Co.* davasında bir sigortalı hava aracı sorumluluk sigortası için yenileme başvurusu yapmıştır. Bu yenileme başvurusu şarta bağlı geçici poliçe (*binder*) şeklindedir.³⁶ Sigortacı henüz asıl poliçeyi düzenlemeden önce, sigortalının boş olan uçağı kontrolden çıkmış ve bir seyircinin ağır bedensel yaralanmasına neden olmuştur. Mağdur taraf uzlaşmayı reddederek sigortalı ve sigortacı aleyhine dava açmıştır. Sigortacı, poliçede yer alan “uzlaşmaya açık” (*tendered*

³⁵ Seno, s.867.

³⁶ Geçici sigorta için bkz. Şenocak, Kemal (2003) “Geçici Sigorta Himayesi (Geçici Güvence)”, BATİDER, C:XXII, S:1, s.51-76.

for settlements) hükmü gereğince poliçe limitini ödemek ve sigortalıyı savunma yükümlülüğünden³⁷ kurtulmak istemiştir.

Bu arada, sigortalıya poliçede yer alan “uzlaşmaya açık” hükmü olup olmadığına ilişkin herhangi bir bildirim yapılmamıştır. Esas poliçede uzlaşmaya açık hükmü bulunmasına rağmen, sigortacı poliçeyi kazadan dört gün sonra düzenlemiştir. Ayrıca, geçici poliçede “uzlaşmaya açık” hükmü de yer almamaktadır. Dolayısıyla mahkeme, “uzlaşmaya açık” hükmünün uygulanabilir olup olmadığına karar vermek zorunda kalmıştır.

Mahkeme ilk olarak, sigortacının sigortalıyı savunma yükümlülüğü gibi bir yükümlülüğü kapsayan bir dilin yorumu yapılırken, mahkemelerin sigortalının makul beklentilerine bakması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca mahkeme, sigortacının esas poliçede yeni “uzlaşmaya açık” ifadesini vurgulamadığına dikkat çekmiştir. Mahkemeye göre sigortalıların makul beklentisi, sigorta sektörünün 1966’dan beri kullandığı poliçe dilinin, özellikle kendilerine bir değişiklik bildirilmedikçe yeni poliçelerde de yer alması yönündedir. Ayrıca mahkeme, “geçici poliçe, sigortacının savunma yükümlülüğü konusunda sessiz kaldığı için, bir sigortalının makul beklentisinin, standart sigorta endüstrisi uygulamasının uygulanacağı yönünde olacağını” kaydetmiştir. Sonuç olarak mahkeme, sigortacının poliçe limitlerine eşit bir uzlaşma teklif etmesine rağmen sigortalıyı savunmakla yükümlü olduğuna karar vermiştir.³⁸ Bu davada görülen durum, makul beklentiler doktrininin yapısal adaletsizliği önleme işlevine yöneliktir.

3. Standart biçimdeki sigorta poliçelerinin özgün bir poliçe sahibine uygulandığında haksız teminat kısıtlamalarına neden olduğu “durumsal adaletsizlik” (*situational unfairness*).

ABD’nin New Hampshire Eyaleti Yüksek Mahkemesi’nin *Atwood v. Hartford Accident Indemnity Co.* davasındaki kararı, makul beklentiler doktrininin

³⁷ Bu hususun Türk hukukundaki karşılığı TTK 1476’da düzenlenen “sigortacının yardımları”dır.

³⁸ Kararı aktaran **Seno**, s.874-876.

"adillik" yaklaşımına örnek olarak gösterilebilir³⁹: Atwood davasında serbest meslek sahibi bir elektrikçi, bir apartmandaki termostatı tamir etmiştir. Elektrikçinin tamirinden sonra, bir çocuk ısıya bağlı komplikasyonlardan dolayı vefat etmiştir. Elektrikçinin sigortacısı, elektrikçiyi savunmayı reddetmiş ve kendisine karşı öne sürülen hiçbir zararı tazmin etmemiştir. Sigortacı, "tamamlanmış" işlemlerin teminat kapsamı dışında tutulacağı kuralının işletildiğini ve elektrikçinin sigorta korumasının kapsamını geçersiz kıldığını iddia etmiştir.

İlk derece mahkemesi, elektrikçi pozisyonundaki makul bir kişinin, elektrikçi olarak yaptığı işlerde ihmali nedeniyle kendisine yöneltilen herhangi bir tazminat isteminin poliçe kapsamında olduğuna inanacağını kaydetmiştir. Ayrıca mahkeme, poliçenin dilini ve yapısını incelemiş ve bu poliçenin dilinde ve düzenlemesinde, sıradan bir kişinin, iş tamamlandıktan sonra meydana gelen yaralanma veya mal hasarlarının teminat kapsamında olmadığına inanmasına neden olacak herhangi bir şey bulunmadığına kanaat getirmiştir.

New Hampshire Eyaleti Yüksek Mahkemesi, ilk derece mahkemesinin bu analizine katılmıştır. Ayrıca mahkeme, sigorta acentesinin inançlarına da itimat etmiştir. Mahkeme, yirmi yıllık deneyime sahip bir sigorta acentesinin bile, elektrikçinin tamamlanan işlemler bakımından sigorta kapsamında olduğunu düşünüyorsa, sigorta poliçelerini okuma deneyimi olmayan elektrikçinin sigorta kapsamına girmediğini bilmesini beklemenin makul olmadığı görüşündedir. Kanımızca bu olay, makul beklentiler doktrinine adillik yaklaşımının önlemeye çalıştığı durumsal adaletsizlik durumuna bir örnektir.

Son olarak belirtmek gerekir ki makul beklentiler doktrininin adillik yaklaşımı da eleştirilmiştir. Bu yaklaşıma yönelik başlıca eleştiriler, poliçe dilinin yargı eliyle tahrifi, sigorta sözleşmesi dilinin dikkate alınmaması sonucunu doğurması ve artan prim maliyetleridir.⁴⁰

³⁹ Kararı aktaran **Seno**, s.867-869.

⁴⁰ **Seno**, s.869.

C. SİGORTANIN AMACINI GERÇEKLEŞTİRME YAKLAŞIMI (PROMOTING THE PURPOSE OF INSURANCE) VE ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN MENFAATLERİNİN KORUNMASI YAKLAŞIMI (PROTECTION OF THIRD-PARTY INTERESTS)

Nadir de olsa, mahkemeler sigortanın amacını gerçekleştirebilmek için makul beklentiler doktrinini uygular. Bazı durumlarda mahkemeler, yazılı poliçe dilinin katı bir şekilde uygulanmasının sigorta işleminin altında yatan amacın içini boşaltacağına farkındadır.⁴¹ Bu nedenle makul beklentiler doktrinine başvurumaktadırlar.

Yine son derece nadir durumlarda, mahkemeler üçüncü kişilerin çıkarlarını korumak için makul beklentiler doktrinini uygular. Sigorta teminatının kapsamı; aile üyeleri, çalışanlar ve sigortalının mağdur ettiği kimseler gibi üçüncü kişileri etkilediğinden, üçüncü kişilerin sigorta poliçelerinin nasıl yorumlandığı ve çözümlendiği konusunda bir çıkarı vardır.⁴² Bu doğrultuda mahkemeler, makul beklentiler doktrinine başvurarak bu menfaati korurlar.

IV. DOKTRİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE TÜRK HUKUKUNDA UYGULANABİLİRLİĞİ

Doktrinin kökeni olan ABD’de birçok yargı mercii bu ilkeyi benimsemiş ve ilkenin sınırlarını çizerek uygulamasını bir doktrin haline getirme sürecini başlatmıştır. Bununla birlikte, ABD’de birçok mahkeme doktrini hâlâ açık poliçe dilinin yeniden yazılması için bir araç olarak görmekte ve bu nedenle doktrini uygulamayı reddetmektedir.⁴³

Doktrine yönelik bir diğer eleştiri de yargıya yardımcı olmak için gerekli olan yönergelerin bulunmamasıdır. Doktrinin kurucusu Keeton, “*başvuru sahiplerinin ve atanmış lehtarların sigorta sözleşmelerinin koşullarına ilişkin objektif olarak makul beklentileri -poliçe hükümlerinin özenli bir şekilde incelenmesi bu beklentileri boşa çıkarmış olsa bile- yerine getirilecektir.*” şeklinde formüle

⁴¹ Seno, s.869.

⁴² Seno, s.871.

⁴³ Seno, s.864.

etmiş olsa da doktrinin uygulanması için gereken kriterleri belirtmemiştir. Gerçekten de Keeton objektif bir standart formüle ettiğini iddia etmiş olsa bile, sigortalının “nesnel olarak makul beklentilerini” belirlemek için sunduğu tek faktör, poliçenin ortalama bir sigortalı tarafından incelenmesidir.⁴⁴ Bu halde ise poliçenin yorumu bireysel olarak belirleneceğinden, bir sigorta şirketinin risklerini bilmesi veya sınırlandırması artık mümkün olmayacaktır.⁴⁵ Bu sebeple “makul beklentilerin” tanımlanmasına yardımcı olabilmek adına diğer birkaç faktör ifade edilmiştir⁴⁶: (1) Sigortacının sözleşmede bir belirsizliği daha açık bir dil kullanarak önleyip önleyemeyeceği, (2) söz konusu terimin poliçede tanımlanıp tanımlanmadığı, (3) bir bütün olarak poliçenin anlamı, (4) acentenin sigortalıya yaptığı beyanlar, (5) sigortalının poliçe kapsamına ilişkin bilgisi ve anlayışı.

Doktrin bazı yargı çevrelerinde yaygınlaşmasına rağmen, doktrini çevreleyen tartışmalar diğer yargı çevrelerinin onu kabul etmesini engellemiştir. Örneğin, Florida Yüksek Mahkemesi, *Deni Associates of Florida, Inc., v. State Farm Fire & Casualty Insurance Co.* davasında şu gerekçeyle doktrini uygulamayı reddetmiştir: Poliçe hükümleri belirsiz ise doktrini uygulamaya gerek yoktur, çünkü Florida’da belirsizlikler sigortacı aleyhine yorumlanmaktadır.⁴⁷ Diğer yandan onlara göre doktrini açık bir hükme uygulamak ise sözleşmeyi ve primlerin tahakkuk esasını yeniden yazmak olacaktır.⁴⁸

⁴⁴ **Shinevar, Karen K.** (1980) “A Reasonable Approach to the Doctrine of Reasonable Expectations as Applied to Insurance Contracts”, *University of Michigan Journal of Law Reform*, C:13, s.617-618. Yine de Keeton’ın, makul beklentileri belirlemek için herhangi bir kılavuz sunmayarak mahkemelere, sigortalının beklentilerini makul gördükleri sürece, sigortacıya karşı iradesini kullanmak için daha büyük bir fırsat sağladığı da söylenmektedir (**Shinevar**, s.618).

⁴⁵ **Fett**, s.1136-1137.

⁴⁶ **Shinevar**, s.621.

⁴⁷ Bu çıkarım, belirsizlik (muğlaklık) yaklaşımının makul beklentiler doktrini kapsamında olmadığını, onun içerisinde değerlendirilmemesi gerektiği düşüncesini doğrulamaktadır. Bu konudaki tutarlı eleştiriler için yukarıda bkz. “Poliçe Dilinin Muğlaklığı (Belirsizlik, *Ambiguity*) Yaklaşımı” başlığı.

⁴⁸ **Seno**, s.863.

Konu ile ilgili pozitif düzenleme bulunmayan Türk hukuku bakımından ise, doktrine yöneltilebilecek eleştiri şu ekseninde olabilir: İltihaki sözleşmelerde, sözleşme dili açık olsa bile yorum yapılır mı? *Gerek İsviçre gerek Türk uygulamasında zaman zaman rastlanan bir düşünceye göre “açık” bir sözleşme hükmünün yorumlanmasına yer yoktur (in claris non fit interpretatio). Fakat bu düşünce İsviçre öğretisi tarafından yerinde olarak reddedilmektedir. Bir hüküm ilk bakışta ne kadar açık görülürse görülsün yorum metotları uygulandığı vakit onun sanıldığı kadar “açık” olmadığı ve başka türlü anlaşılmaya elverişli olduğu ortaya çıkabilir. ... Nihayet, açık bir beyana rağmen, bunun başka bir anlama gelebileceği bizzat BK 18/I (şimdiki TBK m. 19) tarafından kabul edildiğine göre, “açık hüküm yorumlanmaz” ilkesi, BK m. 18/I (şimdiki TBK m. 19) hükmü ile de bağdaşmamaktadır.*⁴⁹ Sonuç itibarıyla Türk hukukunda da açık bir poliçe hükmü için makul beklentiler doktrini uygulanabilir.

Öte yandan daha az muğlak bir şekilde ifade edilmesi imkânsız olan hükümleri kaleme alırken gerekli özeni gösteren bir sigortacının, kanımızca sigortacı aleyhine yorum kuralına tabi olmaması gerekir. Aksi halde, sigortacı aleyhine yorum kuralı, kusursuz sorumluluk türü olarak ortaya çıkmış olacaktır. Bu noktada ise önerimiz, mahkemelerin sözleşmeyi hazırlayan sigortacının özen düzeyini göz önüne almasıdır. Basiretli tacir sıfatını haiz sigorta şirketleri kendisinden beklenen özeni göstererek kuralın uygulanmasından kurtulabilmelidir.

SONUÇ

Doktrinde ve TTK'nin madde gerekçelerinde sigorta sözleşmelerinde sigortalı lehine yorumun esas olduğu ifade edilmiş ancak gerekçesine değinilmemiştir. Kanımızca bunun tek açıklaması, bu sözleşmelerin genel işlem koşulu içeren katılmalı (iltihaki) sözleşmelerden olmasıdır. Gerçekten de sigorta sözleşmelerinde sigortacı önceden sözleşmeyi hazırlayıp matbu metinler halinde sigorta ettirene kabul et ya da reddet (*take it or leave it*) şeklinde sunmaktadır. Bu tür

⁴⁹ Kocayusufpaşaoğlu, Necip/Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdülkadir (2017) Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, 4'üncü Bası'dan 7'nci Tıpkı Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.335-336.

sözleşmelerin muğlak olmaları durumunda uygulanacak yorum kuralı ise düzenleyen (sigortacı) aleyhine yorumlanmalıdır.

Yabancı hukuka bakıldığında belirsiz (muğlak) ifadelerin, hemen hemen her zaman sigorta sözleşmesinin düzenleyicisi konumunda olan sigortacı aleyhine yorumlanacağını öngören “*contra proferentem*” ilkesi karşımıza çıkmaktadır. Bu ilke sözleşmeyi kaleme alan aleyhine yorum metodu üzerine kurulmuş olup sigortacının poliçede kullanılan dil üzerinde denetimi olduğu için, belirsizliğin sorumluluğunu da üstlenmesi gerektiği esası benimsenmiştir. Kural böyle olmakla birlikte sigorta sözleşmelerinin sigorta ettirenin katılımıyla hazırlandığı/şekillendirildiği durumlarda bir muğlaklık ortaya çıkması halinde ise sigorta sözleşmesinin tek hazırlayanının sigortalı olup olmadığı dikkate alınmalı ve buna göre *contra proferentem* ilkesi işletilmemelidir. İlkenin işletilmemesi gereken bir diğer hal de kanımızca, daha az muğlak bir şekilde ifade edilmesi imkânsız olan hükümleri kaleme alırken gerekli özenin sigortacı tarafından gösterilmiş olması durumudur. Aksi halde, sigortacı aleyhine yorum kuralı, kusursuz sorumluluk türü olarak ortaya çıkmış olacaktır.

Sigorta sözleşmelerinin *sui generis* özelliği nedeniyle yukarıda anılan sözleşme yorumlama kurallarının geçerli olmadığı bir durum ortaya çıktığında, mahkemeler sigortalı bakımından adil bir sonuca ulaşmak adına genellikle hiçbir belirsizliğin olmadığı hallerde dahi bir belirsizlik bulmaya çalışmıştır. Bu noktada, muğlaklık doktrinini uygulamak için belirsizlikler üretmekten kaçınmanın bir yolu olarak makul beklentiler doktrini ortaya çıkmıştır. Bu doktrine göre, sigortalının sigorta sözleşmelerinin koşullarına ilişkin objektif olarak makul beklentileri -poliçe hükümlerinin özenli bir şekilde incelenmesi bu beklentileri boşa çıkarmış olsa bile- yerine getirilecektir.

Doktrinin uygulandığı haller öğretilerde üç başlık halinde sınıflandırılmıştır. Bunlardan ilki muğlaklık yaklaşımıdır. Bu yaklaşım sigortalı lehine yorum ilkesi ve *contra proferentem* ilkesi ile aralarında bir fark bulunmadığı gerekçesiyle isabetli olarak eleştirilmektedir. Hatta kanımızca bu yaklaşım makul beklentiler doktrininin bir uygulama alanı olarak kabul edilemez. Zira makul beklentiler doktrini belirsizlik yaklaşımı gibi diğer yorumlayıcı ve yapıcı doktrinler geçerli olmadığı ve hâlin gereği sigortalının korunmasına ihtiyaç duyulduğunda uygulanmalıdır.

Doktrinin asıl uygulama alanı bulduğu başlık ise “adil olmayan sonuçlardan kaçınma (adillik)” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım; usul adaletsizliğinin, yapısal adaletsizliğin ve durumsal adaletsizliğin ortaya çıktığı durumlarda koruma sağlar. Yaklaşımın temel hedefi: poliçe açıkça kapsam dışı bıraksa da sigorta pazarlamasının, sigortalıda teminat kapsamına girdiği beklentisi oluşturduğu durumlarda sigortalıyı korumak, sigorta poliçesinin düzen ve tertibinin sigortalının kafa karışıklığı yaşamasına neden olduğu durumlarda ise bu durumun yarattığı adaletsizliği bertaraf etmek ve sigorta poliçelerinin özgün bir poliçe sahibine uygulandığında haksız teminat kısıtlamaları getirmesine engel olmaktır.

Doktrinin Türk hukuku bakımından uygulanması için ise kanımızca bir engel bulunmamaktadır. Nitekim açık hüküm yorumlanamaz ilkesi hukukumuzda kabul edilmemiş ve bir sözleşme dilinin açık olduğu durumlarda da yorumlanabileceği kabul edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abraham, Kenneth S.** (1996) "A Theory of Insurance Policy Interpretation", Michigan Law Review, C:95, S:3, s.531-569.
- Abraham, Kenneth S.** (1981) "Judge-Made Law and Judge-Made Insurance: Honoring the Reasonable Expectations of the Insured", Virginia Law Review, C:67, S:6, s.1151-1199.
- Bozkurt, Tamer** (2018) Sigorta Hukuku, 11. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık.
- Cody, Scott** (2009) "Contracts: An Ambiguous Standard for Resolving Ambiguity in Insurance Contracts: The Continuing Uncertainty of Policy Interpretation in Minnesota- Carlson v. Allstate Insurance Co", William Mitchell Law Review, C:36, S:1, s.267-296.
- Eren, Fikret** (2019) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Fett, Laurie Kindel** (1992) "The Reasonable Expectations Doctrine: An Alternative to Bending and Stretching Traditional Tools of Contract Interpretation", William Mitchell Law Review, C:18, S:4, s.1113-1139.
- Garner, Bryan A.** (2009) Black's Law Dictionary, Ninth Edition, Thomson Reuters.
- Hodgin, Ray** (2002) Insurance Law Text and Materials, Second Edition, Portland: Cavendish Publishing.
- Ingram, John Dwight** (1997) "The Insured's Expectations Should be Honored Only if They are Reasonable", William Mitchell Law Review, C:23, S:4, s.814-841.
- Keeton, Robert** (1970) "Insurance Law Rights at Variance with Policy Provisions", Harvard Law Review, C:83, S:5, s.961-985.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip/Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdülkadir** (2017) Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, 4'üncü Bası'dan 7'nci Tıpkı Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Kubilay, Huriye** (1999) Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.
- Liggett, Bradley D.** (2008) "Contra Applicantem or Contra Proferentem Applicatio: The Need for Clarification of the Doctrine of Contra Proferentem in the Context of Insured-Created Ambiguities in Insurance Applications", BYU Law Review, C:2008, S:1, s.211-225.

- Oğuzman, Kemal/Öz, M. Turgut** (2020) Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Birinci Cilt, 18. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık.
- Schwartz, Dudi** (2008) “Interpretation and Disclosure in Insurance Contracts”, *Loyola Consumer Law Review*, C:21, S:2, s.105-154.
- Seno, David J.** (2002) “The Doctrine of Reasonable Expectations in Insurance Law: What to Expect in Wisconsin”, *Marquette Law Review*, C:85, S:3, s.859-886.
- Shinevar, Karen K.** (1980) “A Reasonable Approach to the Doctrine of Reasonable Expectations as Applied to Insurance Contracts”, *University of Michigan Journal of Law Reform*, C:13, s.603-621.
- Şenocak, Kemal** (2003) “Geçici Sigorta Himayesi (Geçici Güvence)”, *BATİDER*, C:XXII, S:1, s.51-76.
- Ware, Stephen J.** (1989) “A Critique of the Reasonable Expectations Doctrine”, *University of Chicago Law Review*, C:56, S:4, s.1461-1493.